

Tahiru'l-Mevlevî.

Makber-i Haherde (Rubâî).

S. Müstekîm, VII, sy. 160, s. 53.

Tahiru'l-Mevlevî.

Yine Habîs Eserler Hakkında.

S. Reşâd, IX, sy. 211, s. 52-53.

Tahiru'l-Mevlevî.

Büyük Çocuk.

S. Müstekîm, I, sy. 123, s. 312-313.

Tahiru'l-Mevlevî.

Yine Habîs Bir Eser Hakkında.

S. Müstekîm, VII, sy. 159, s. 39-40.

Tahiru'l-Mevlevî.

Bab-ı Muallây-ı Mesîhatpenâhiye-

S. Müstekîm, VI, sy. 152, s. 348-349.

Tahiru'l-Mevlevî.

Kissa, Hisse (Şiir).

S. Müstekîm, VI, sy. 138, s. 123.

Tahiru'l-Mevlevî.

Cinayet-i Tahrir.

S. Müstekîm, VII, sy. 134, s. 56.

Tahiru'l-Mevlevî.

« İhtifâl-i Edebî » Hakkında Bazı Mütâ-
leât.

S. Reşâd, VIII, sy. 199, s. 320-322.

Tahiru'l-Mevlevî.

Kissa, Hisse: Eli Baltalı Çocuk. (Şiir).

S. Müstekîm, I, sy. 117, s. 210-211.

Tahiru'l-Mevlevî.

Cevabım.

S. Reşâd, VIII, sy. 200, s. 343-344.

Tahiru'l-Mevlevî.

Seyh Sâdî'nin "Bostan," Hikâyâtından.
S. Müstekîm, VIII, sy. 171, s. 230-231.

Artık Açıktır!

S. Müstekîm, VIII, sy. 175, s. 305-306.

Tahiru'l-Mevlevî.

Kissa, Hisse (Sîir).

S. Müstekîm, VII, sy. 173, s. 267-268.

TAHIRU'L-MEVLEVI

Tahiru'l-Mevlevî.

Madde Bas Terâcîm-i Ahvâl: Merhum Hoca Halis Ef.

S. Reşâd, X, sy. 242, s. 131-133.

A. Atilla Sentürk

TAHIRU'L-MEVLEVI

20 KASIM 1997

Tahiru'l-Mevlevî
Hayatı ve Eserleri

Tövbe Zıssı T. 2150

Tahiru'l-Mevlevî.

Eğer Takih Tekerrürden İbarettir İse...

S. Reşâd, IX, sy. 214, s. 105-107.

08 OCAK 1996

6765. Olgun, Mehmet T.: Matbuat alemindeki hayatım ve istiklal mahkemeleri / Tahiru'l-Mevlevî (Olgun). - İstanbul: Nehir Yayınları, 1990. - 430 S. : III. - (Nehir yayınları ; 39 : Hattıralarla yakın tarih ; 1)
Inhalt d. türk. Titels: Memoiren
30 A 12221

Tahiru'l-Mevlevî.

İstanbul'a Bir Adam....

S. Müstekîm, I, sy. 122, s. 296-297.

17 ŞUBAT 1996

TAHIRU'L-MEVLEVI

92-968602

Sentürk, A. Atilla.

Tahir-ül-Mevlevî hayatı ve eserleri /
Atilla Sentürk. - Çemberlitas, İstanbul :
Nehir Yayınları, 1991.

xiv, 128 p. ; 20 cm. -- (İnceleme
araştırma dizisi ; 9)

"9"--p. facing t.p.

Includes bibliographical references (p.
ix-xiv) and index.

ISBN 975-551-035-4

Tahiru'l-Mevlevî.

Vakfe-i Arâfât. (Sîir).

S. Müstekîm, I, sy. 120, s. 263.

Tahiru'l-Mevlevî

Ruh-u İslam, Hayat-ı Ebedî.

S. Müstekim, VII, sy. 166, s. 150.

Tahiru'l-Mevlevî.

Sabaha Karşı (siir).

S. Reşâd, IX, sy. 234, s. 444.

Tahiru'l-Mevlevî.

Hitâb ve 'tâb. (siir).

S. Reşâd, IX, sy. 229, s. 365.

M. Basi Tahiru'l-Mevlevî. (olgan)

Neuha - (siir).

S. Reşâd, IX, sy. 226, s. 314.

OLGUN, İhsan Nuri (1910-6.2.1985): Şair, yazar. Yozgat'ta doğdu. Yozgat Lisesi öğretmenlerinden Nuri Hafız'ın oğludur. İlk ve ortaokulu Yozgat'ta, liseyi Kayseri'de bitirdi. Mülkiye ve Hukuk öğrenimi gördü (1931). Yozgat Maiyet memurluğu ve çeşitli ilçelerde kaymakamlık yaptıktan sonra Hakkâri'de vali olarak bulundu. VII. Dönem Yozgat Milletvekilliği (1946-1950) de yapan Olgun, Danıştay 10. Daire Başkanlığından emekli oldu. Fransızca bilirdi. Şiirleri Yozgat *Muallim Sözü* Dergisi gibi basın organlarında yayımlandı. Mülkiyeliler Birliğinin, Türk İdareciler Derneğinin ve Kızılay'ın daimi üyesiydi. **Eserleri/Şiir:** *Kaynak* (Kayseri 1928), *Kızılırmak* (İst. 1931). **Mesleki:** *Seçim Kanunu* (S.Köksal'la, Ank. 1950), *İzahlı İl İdaresi Kanunu* (D. Argun'la, Ank. 1949).

Kay.: *Yozgat Şair ve Yazarları*, haz. D. Doğan, s. 309-312; İsmet Kapusuz, *Parlemento Dergisi*, Ank.: *Yozgat İl Yılığ*, 1973; *Yozgat Muallim Sözü Dergisi*, Yozgat, 15.6.1933. sayı. 1. s.8; *TBMM Albümü 1920-1994*, s. 70; *YMTM* Ank. 1968, 5/1984. ∞ Yaz.Krl.

OLGUN, Mehmed Tahir (13.9.1877-1951): Şair, yazar, edebiyat tarihçisi. İstanbul'da doğdu. *Tahirü'l-Mevlevî* sanıyla tanındı. Hademe-i hassa başçavuşlarından Hacı Mustafa Saffet Beyin oğludur. Öğrenimine Hekimbaşı Ömer Efendi Sıbyan Mektebinde başladı. Küçük yaşlarda *Kuran-ı Kerim*'i hıfzetti. Gülhane Askerî Rüşdiyesi ve Menşe-i Küttâb-ı Askeriyyede okudu. 1892'de Bâb-ı Seraskerîde memuriyete başladı. Bu arada Fatih dersiamlarından Filibeli Ahmed Rasim Efendi ile *Mesnevîhan Selânikli Mehmed Esad Dedenin* derslerine devam ederek *mesnevîhanlık icazeti* aldı. Hacca gitti. Dönüşünde Yenikapı *Mevlevîhânesinde* çile çıkardı. Geçimini temin etmek için sahaf dükkânı açtı. *Mir'at-ı Mevlâna* adlı eserini bastırıldı. *Mevlevî çevrelerinde* edindiği tasavvuf ve edebiyat kültürünü bir ömür boyu yeni nesillere aktarma gayretinde oldu. *Bürhan-ı Terakkî*, *Rehnümâ-yı Füzuyat* adlı özel okullarda Farsça ve İslâm Tarihi hocalığı, Orman ve Maadin Nezaretinde memuriyet

yaptı. Meşrutiyetin ilânından sonra *Tahir Saffet* imzasıyla *Nekregû* dergisinde yazdı. *Beyanü'l-Hak*, *Sırat-ı Müstakim* ve *Sebilü'r-Reşad*'da sürekli olarak yazıları yer aldı. *Dâr'ül-Hilâfet-i Âliye* Medresesi müderrisi oldu. 1920'de *Mahfel* mecmuasını çıkardı. İstanbul'da açılan İmam Hatip Mektebine öğretmen oldu. Kuleli Askerî Lisesinde, on yıl edebiyat dersleri verdi. Beşiktaş *Musikî Mektebinde* ve *Darüşşafaka*'da kırk seneye yakın Türkçe ve edebiyat öğretmenliği yaptı. İstanbul Kütüphaneleri Tasnif Komisyonunda çalıştı. Yazma dîvanları toplayan bir katalog hazırlanmasına katıldı (bs.1947). Araştırmalarını *Yücel* dergisinde yayımladı (1935). 1948'den sonra *İslâm Yolu* adlı bir dergi çıkardı. Hayatının son yılları zorluklar ile yokluk içinde geçti. 1896-1899 yıllarında "çile"ye soyunduğunda Ahmed Remzi Akyürek'e yazdığı mektuplar, ölümünden sonra *Çilehane Mektupları* adıyla basıldı. Bunlar edebî malzeme bakımından oldukça zengin eserlerdendir. 1942 yılında Tasnif-i Kütüp Komisyonunda çalışmakta iken "Eski Türk Edebiyatı Mazmunları" konulu bir eser hazırlamakta olan Ahmet Talât Onay'ın, açıklamakta zorluk çektiği beyitler hakkında Tahir Olgun'un bilgisine başvurması üzerine, cevaben yazdığı dokuz mektubu da *Edebî Mektuplar* adıyla ölümünden sonra yayımlandı. Şiirlerinde *Tahir* mahlasını kullandı. Bu şiirlerin çoğu, devrinin büyük sanatkârları tarafından bestelendi. Edebiyata şiirle girmesine rağmen, daha sonra ilmî çalışmalara yöneldi. Daha ziyade İslâm Büyükleri, Mevlevîlik ve edebiyat tarihi konularında yazdı. 1923-1925 arası Fatih Camiinde, 1948'den sonra da Lâleli Camiinde *Mesnevî* okuttu. Tuttuğu notları *Mesnevî Dersleri* adı ile topladı ve bu notlar tamamlanarak ünlü *Mesnevî Şerhi* ortaya çıktı. Bu şerh, Konya'da Selâm Yayınları tarafından neşredilmeye başlandı (1971), Şâmîl Yayınları tarafından 14 ciltte tamamlandı. **Eserleri/Şiir:** *Mir'at-ı Hazret-i Mevlâna* (İst. 1897), *Divançe-i Tahir* (İst. 1902). **Roman:** *Teşebbüs-i Şahsî* (İst. 1914).

Araştırma Yayınları: 26

Dizgi, kapak: Ankara Dizgi Evi
Baskı, cilt, kapak baskısı: Özkan Matbaacılık
Birinci basım: Mayıs 2005

ISBN: 975 - 6788 - 26 - 7

Araştırma Yayınları

İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/81 İskitler/Ankara
Tel/faks: (0312) 341 06 90

Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun)'den Metin Şerhi Örnekleri adlı bu kitabın, Fırat Üniversitesi Yayın Komisyonu'nun 17/05/2004 tarih ve B.30.2.Fır.0.00.01.00/59 sayılı yazılıyla Yardımcı Ders Kitabı olarak basımı uygun görülmüştür.

Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun)'den
Metin Şerhi Örnekleri

Dr. Şener Demirel

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	161240
Tas. No:	T 811.216 DEM.T

Araştırma Yayınları
Ankara 2005

Tâhîrî'l-Mevlevî

TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ'nin
FARŞA DİVANÇESİ
ve TERCÜMESİ

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	173367
Tas. No:	T84.31 TAH.T

Doç.Dr. Mehmet ATALAY

İstanbul 2007

5 EKİM 2008

Erdinç Ahatlı'nın "Bir Oksidentalizm çağrısı: Oryantalizmi yeniden okumak: Batı'da İslam çalışmaları sempozyumu" (s. 303-336) isimli yazısı, mezkur konunun tanıtım yazısıdır.

Ferhat Koca'nın, "Usulü'l-fikh (el-Usul fi'l-Usul) Ahmed b. Ali el-Cessas" (s. 337-340) başlıklı yazısı, Ahmed b. Ali el-Cessas (ö. 370/981)'in "Usulü'l-fikh" isimli eserinin Uceyl Câsim en-Neşemî tarafından 1414/1994'de Kuveyt'te yapılan ikinci baskısının tanıtımıdır.

Derginin sonunda, Muhammed Hamidullah'ın "Roma kanunu ile İslam kanunu arasındaki münasebetler" (s. 341-345) başlıklı çalışması mevcut olup, bu çalışma Nafiz Danışman tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

Marife dergisinin yazışma adresi: Ahmet Yaman, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Meram-Konya/Türkiye

web: www.marife.org

e-mail: posta@marife.org

TÂHİRÛ'L-MEVLEVÎ'NİN FARSÇA DİVANÇESİ VE TERCÜMESİ

İbrahim Kunt*

Son devrin önemli şair, eğitimci ve yazarlarından olan TâhîrÛ'l-Mevlevî'nin Farsça Divançe ve Tercümesi, Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Fars Dili ve Edebiyatı bölümü öğretim üyelerinden Yard. Doç. Dr. Yusuf Öz ve Yard. Doç. Dr. Yakup Şafak tarafından hazırlanarak Konya Büyükşehir Belediyesi yayınları arasında ilim dünyamıza kazandırıldı.

Gerek Mevlânâ'nın Mesnevi'sine yazdığı değerli şerhle, gerekse Türk-İslam tarihi ve edebiyatına dair eserleri ile tanınmış olan Mehmed Tâhîr Olgun, yaygın olarak bilinen ismiyle TâhîrÛ'l-Mevlevî (1877-1951), son dönem Mevlevîlerinin de önde gelen isimlerinden biridir.

Üç ayrı divanda topladığı Türkçe manzumelerinin yanı sıra az sayıda da olsa Farsça şiirler de söylemiş, daha sonra bunları küçük bir divançe şeklinde düzenlemiş ve kendi şiirlerini yine kendisi tercüme ederek yayınlamayı düşünmekle beraber bu arzusunu gerçekleştirememiş, bir çok eseri gibi Farsça divançesi de günümüze kadar yayımlanmadan kalmıştır.

Yusuf Öz ve Yakup Şafak beylerin çalışması, bu divançenin, hepsi de müellif hatıyla yazılmış beş nüshasının karşılaştırılmasıyla meydana gelmiştir. Ayrıca müellifin hayat hikayesi, Farsçadan yaptığı tercümeleri, Divançenin muhtevası ve nüshaları ile metin neşrinde takip edilen usulü anlatan bir giriş sunulmuştur.

Sade ve anlaşılır bir üslupla kaleme alınmış, yer yer içli söyleyişlerin bulunduğu manzumelerden oluşan bu divançenin en önemli ve orijinal yanı, şairin kendi şiirlerini kendisinin tercüme etmiş olmasıdır. TâhîrÛ'l-Mevlevî'nin, manzûmelerini serbest bir üslupla ve sağlam bir Türkçe ile dilimize çevirdiği görülmektedir.

Divançe esas olarak gazellerden oluşmaktadır. Eserde 't' harfinden iki, alfabedeki diğer bütün harflerden birer olmak üzere, toplam 29 gazel bulunmaktadır. Gazellerin yanı sıra, az sayıda kit'a, rubâi, tahmis ve mesnevi nazım şekilleriyle yazılmış manzûmeler yer almaktadır.

* Dr., Selçuk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak. Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tâhirü'l-Mevlevî ve CENGİZ VE HÜLÂGÛ MEZÂLİMİ Adlı Eseri¹

H.Ahmet ÖZDEMİR*

Taheer al-Mawlawi and his work "The Cruelties of Genghis and Hulagu"

The Mongol invasion can be considered as one of the most interesting events in general World history, particularly in Islamic history. As a result of it, almost all Turkish Muslims living in Central Asia had to move to Anatolia, where they had established the Ottoman Empire. The relation of Mongols with the Ottoman Turks had been based on the enmity. However, in the years before the World War I, due to the spread of the West currents among the Ottoman intelligentsia, there appeared some studies dealing with the relationship between the Turks and the Mongols, and the resemblance of these two nations in linguistics and cultural area. Some Muslim historians, disappointed from most of these studies, and in turn they also published some articles about this matter. Taheer al-Mawlawi, in particular, issued a series of article entitled as "to the Muslim soldier". In these articles, he gathered most of the accounts that had been recorded by Muslim historians, and he also cited the Mongol cruelty and collected them under the title "*Cengiz ve Hülâgû Mezalimi*" (*The cruelties of Genghis and Hulagu*), [1906, Istanbul]. His work is regarded as a good concise work on Mongol invasion, in particular against the Islamic World.

Anahtar Kelimeler: Tâhir el-Mevlevî, Moğol istilâsı, Cengiz Han, Hülâgû Han, Harizmşahlar, Abbasiler.

Key Words: Taheer al-Mawlawi, Genghis Khan, Hulagu Khan, The Mongol Invasion, Kharezmshahs and Abbasid.

¹ Eser, *Sebilürreşad* dergisinin birbiri ardınca üç sayısında (c. XII, sy. 295 (1330), s. 157-160; sy. 296 (1330), s. 177-180; sy. 297 (1330), s. 198-202.) "Şeyh Sa'di'nin Acıklı Bir Mersiyesi ve Onu Yazdıran Fecayi" adı altında yayınlanmıştır. Kitaplaştığındaki ismi başlıkta gösterildiği gibidir (Tâhirü'l-Mevlevî, *Cengiz ve Hülâgû Mezalimi*, İstanbul 1322/1906).

KTÜ Rize İlahiyat Fak. İslam Tarihi Anabilim Dalı Öğr. Üyesi, Yrd.Doç.Dr.,
 haozdemir@hotmail.com

**TÂHIRÜ'L-MEVLEVÎ'NİN MAHFİL DERGİSİNİN
BİRİNCİ CİLDİNDE ÇIKAN ŞİİRLERİ**

Dr. Müzahir KILIÇ*

ÖZET

Bu makalede, Tâhirü'l-Mevlevî (1877-1951)'nin 1919-1926 yıllarında 68. sayıya kadar neşredilen Mahfil¹ adlı dergide çıkan şiirlerine yer verilmiştir. Bu şiirler Divançe-i Tâhir'de (İstanbul 1318 h.) yer almamıştır.

Son dönem Mevlevîleri arasında önemli bir sima olan ve Mesnevi Şerhiyle tanınan Tâhirü'l-Mevlevî (Tahir Olgun) döneminin matbuat hayatının renkli simalarındandır. Eserleri hakkında bazı çalışmalar yapılmıştır. Rehber-i Vatan, Nekregü, Mekteb, Pişekâr, Beyânü'l-Hak, Sırat-ı Müstakim ve Sebîlü'r-reşad, Mahfil, Yücel, İslam Yolu adlı dergilerde yazıları ve şiirleri yayımlandı. Bunlardan Mahfil ile İslâm Yolu adlı dergiler bizzat kendisi tarafından çıkarıldı. Daha ziyade İslam büyükleri, Mevlevilik ve Edebiyat tarihi konularında yazılar yazdı. Uzun süre öğretmenlik yaptı, 1923'ten sonra Fatih ve Laleli camilerinde Mesnevi okuttu. Mesnevi Şerhi 14 cilt halinde yayımlandı. Bu eserin eksik kalan son kısmı Şefik Can tarafından tamamlanarak basıldı.

MÜNÂCÂT

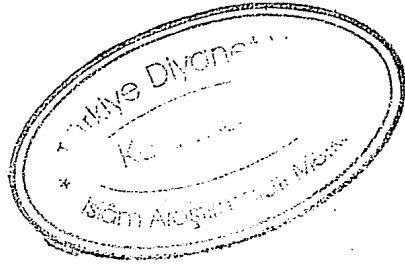
Mefâilün Mefâilün Mefâilün Mefâilün

İlâhî müslümanların görüp acıklı hâlini
İşit o kimsesizlerin tazarruât bâlini
idâme etme elverir muhıkk olan nekâlini
Mübeddel et cemâline tecelli-i celâlini

Evet olanca fi'limiz sezâ-yı zecr ü terbiye
İtâb eder isen de haklısın bütün bu zümreye
Fakat inâyetin senin ıkâba sebkat eblehe
Mübeddel et cemâline tecelli-i celâlini

* Atatürk Üniv. Ağrı Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü.

¹ Derginin isminin *Mahfil* mi, *Mahfel* mi olması hususundaki tartışmalar derginin 10. sayısının 167. sayfasında değerlendirilmiş ve *Mahfil* olduğu açıkça belirtilmiştir.

X. Milli Mevlâna Kongresi, Tebliğler I.

[2-3 Mayıs 2002 - Konya] Konya - 2002,

s. 309-314.

ON:87851

12 HAZİRAN 2003

OSMANLI'DA MESNEVİHANLIK GELENEĞİ
VE
SON MESNEVİHANLARDAN TAHİRÜLMEVLEVİ*

M.Orhan OKAY

Efendim, ben Osmanlılarda Mesnevihanlık geleneği üzerinde kısaca durduktan sonra, gençlik yıllarımda tanıdığım ve Mesnevi Dersleri'ne devam ettiğim Tahirülmevlevi hakkında hatırladıklarımı anlatacağım.

Mesnevihan kelimesinin sonundaki '-hân' eki, farsçada 'okuyan' manasına gelir ki Osmanlıca'da birçok terkipte kullanılmıştır : Duahan, mevlidhan, gazelhan gibi. Buradaki okumak, içinden değil, yüksek sesle okumak hatta teganni etmek yani musiki ile veya ahenkli bir şekilde okumak demektir. Binaenaleyh mesnevihan da Mevlana'nın Mesnevi'sini yüksek sesle okuyan, nadiren teganni eden, fakat her zaman kısa veya uzun bir takım açıklamalarda da bulunanlara verilen bir sıfat olmuştur.

Hız. Mevlana'nın vefatından sonra ilk defa Hüsameddin Çelebi'nin hâlka açık kürsülerde Mesnevi takrir etmeğe başladığı bilinmektedir. Böylece mevlevi geleneğinde Hüsameddin Çelebi ilk mesnevihan olarak kabul edilmiştir. Ondan sonra da Sultan Veled bu geleneği devam ettirmiştir.

Osmanlı döneminde mesnevihanlık, zamanla mevlevilik adab ve erkânı içinde kendisine mahsus bir protokole sahip olmuştur. Böylece mevlevi dergâhlarında başlayan mesnevihanlık giderek camilerde, konaklarda hatta hatta sırf bu iş için özel olarak inşa edilmiş Mesnevihane yahut

* 17 Aralık 1999 tarihinde yapılan "Mevlevîliğin Kültür ve Edebiyatımıza Katkıları" konulu panelde sunulmuştur.

Hazırlayan: Cemâl KURNAZ
Gölgün ERİŞEN

Tahir OLGUN
ÇİLEHÂNE MEKTUPLARI
Ankara-1995, s. 7-25.
DN: 40089

15 MAYIS 1996

TAHİR OLGUN VE ÇİLEHÂNE MEKTUPLARI

Tahir Olgun (1877-1951)'un Edebî Mektuplar'ından bazılarını dergilerde yayınlamış¹, elinde başka mektup bulunanların lûtf etmeleri halinde, bunları eserin sonuna ekleyerek kitaplaştıracığımı duyurmuştum. Gölgün Erişen, Tahir Olgun'un çile çıkardığı 1896-1899 yılları arasında Ahmet Remzi Akyürek'e yazdığı mektupları DTCF'de mezuniyet tezi olarak hazırladığını haber verdi. Bunları birlikte yayınlamaya karar verdik.

Bu mektuplar, Milli Kütüphane'de bir defter içinde *Tâhirü'l-Mevlevî'nin Mevlevî Çillesi Hâurât ve Tahassüsâtını Hâvi Olarak Ahmed Remzi Dede'ye Mektuplar* (İst. 1311-1315) başlığı ile kayıtlıdır (No: FB 410)². Bu eser, Fatih yangınında yandığı söylenen "çile âlemine ve o âlemdeki ihtisâsâtına dair tahrir ettiği defter" in müellif hattı nüshası olmalıdır.³

Mektupların büyük bir kısmı çile döneminde yazıldığı ve bu döneme ait bilgilere yer verdiği için, biz kitaba *Çilehâne Mektupları* adını verdik.

Çilehâne Mektupları'nda Tahir Olgun ve Ahmet Remzi Akyürek'in biyografilerine katkı sağlayacak önemli

¹Cemâl Kurnaz, "Tahir Olgun'un Edebî Mektupları", *Dergâh*, IV / 47 (Ocak 1994), s. 10-11; Cemâl Kurnaz, "Tahir Olgun'un İki Mektubu", *Yedi İklim*, VI / 46 (Ocak 1994), s. 47-52.

²Kayserili Fahri Bilge varislerinden satın alınan eser, 78 yapaktır. 205X130 (160X110) eb'adında, rik'a ile çizgili cedit kâğıda yazılmış, sırtı siyah meşin, renkli kâğıt kaplıdır.

³Atilla Şentürk, *Tâhirü'l-Mevlevî, Hayatı ve Eserleri*, İst. 1991, s. 15; Tâhirü'l-Mevlevî, "Es'ad Dede Efendi Merhum Hakkında Hüseyin Vassaf Bey'e Mektuptan", *Mahfel*, (1341), Sayı 59, s. 220.

nehir yayınları: 39
hatırlarla yakın tarih:

MATBUAT
ALEMİNDEKİ HAYATIM
VE
İSTİKLAL
MAHKEMELERİ
Tahiru'l-Mevlevî (Olgun)

23 OCAK 1995

"Matbuat Alemindeki Hayatım ve İstiklâl Mahkemeleri"
adıylâ merhum "Tahiru'l-Mevlevî" tarafından Osmanlıca
olarak kaleme alınan bu eseri yayına Sadık Albayrak
hazırladı. Kapak Aycan Grafik'te, kapak baskısı Orhan
Ofset'te, dizgi Detay'da, baskı Damla Ofset'te
cilt işleri ise Bayrak Yay. Mat.'ta
yaptırıldı.

Nehir Yayınları

1990

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi İktisadesi	
Kayıt No. :	11272
Tasnif No. :	920 TAM. M

Nehir Yayınları

alayköşkü cad. sidiha batı han, no: 1
cağaloğlu-istanbul tel: 512 46 72

Bunun böyle olacağını geçen sene Ramazan Bayramı'nın 1. günü cemâle kavuşan bir Fevzipaşa Caddesi sâkini, muhterem Sâmiha AY-VERDİ, seneler evvel, kerâmeti düşündüren bir sezgi ile haber veriyordu:

"... Görünüş ne olursa olsun, bu buydu!.. Oruçlar tutulup namazlar kılınsa da, bütün bu amel ve ibâdet sahneleri, artık özünü kaybetmiş, kof, içi boşalmış bir muâmele ve itiyattan başka bir şey değildi. ...

.....bu nehrin yakın zamanlarda suyu baştan ve tamamen kesi-
lecek, böylece de ortada BOMBOŞ BİR DERE YATAĞI İLE CEHÂLET
ÇAKILLARINDAN VE TAASSUP TAŞLARINDAN BAŞKA BİRŞEY KAL-
MAYACAKTI. ...^(K2)

* * *

11 KASIM 1994

Elbette,
ORUCUNU TUTUP NAMAZINI KILAN
AMA,
BAYRAM ETMESİNİ BİLMEYEN BİR CEMİYETİN İÇİ KOF-
TUR.

Milâdî 1994/hicrî 1414 yılının FÂTİH semti artık böyle bir yerdir.

* * *

Yine Sâmiha Hanım'ı dinliyoruz:

"Eski cemiyette bayram, büyüğe de küçüğe de GÖKTEN İNEN
MÂİDE gibiydi. Saygının, şefkatin, affın, efendiliğin yumuşattığı yürek-
lerden sanki oluk oluk iyilik ve GÜZELLİK akardı. ...^(K3)

Ah, bilhassa GÜZELLİK, ne kadar özlüyorum, ne kadar hasret kal-
dım anlatamam!..

15 Mart 1994 / Fâtih

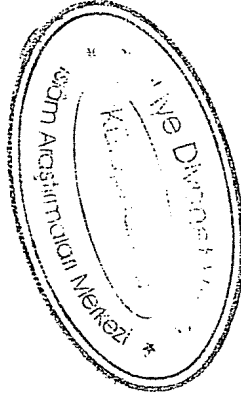
(2/3) Sâmiha AYVERDİ, İbrahim Efendi Konağı. s. 91/92

YENİKAPI MEVLEVÎHÂNESİ'NİN EN SON MESNEVÎHÂNI TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ

Şefik CAN

Tâhirü'l-Mevlevî (Tâhir Olgun) hazretleri 1877 (4 Remezan 1294) senesinde İstanbul'da doğmuştur; (20 Hazîran 1951) de yine İstanbul'da hayâta gözlerini kapamıştır. Babası Sultan Abdülmecit'in yazı hocası Mevlevî Tâhir Efendinin oğlu saray başçavuşlarından Hacı Mustafa Safvet Efendi, annesi de Nazîmâ Sultan'a dadılık yapan "Emine Emsâl" Hanım idi. Dedesinin meşhur hattatlardan Mevlevî Hacı Tâhir Efendi oluşu, babasının, annesinin saray terbiyesi almış olmasından ötürü Tahirü'l-Mevlevî hazretleri, tam bir İstanbul efendisi, kibar, terbiyeli, nezih, mükemmel bir insandı.

İlk tahsîlini, Taşkasap'ta "Hekimbaşı Ömer efendi" okulunda yaptıktan sonra, bugün Gülhâne parkının kapısının tam karşısında bulunan ve hâlen Devlet Güvenlik Mahkemesi olarak kullanılan, Gülhâne Askerî Rüştiyesi'nde tahsiline devam etti. Daha sonra Askerî Kâtipler Mektebi'nde okudu. 1892'de 15 yaşında iken Bâb-ı Seraskerî Piyâde dâiresinde vazife aldı. Kendisinde ilme karşı büyük bir aşk vardı; hem Askerî Dâire'de kâtiplik yapıyor, hem de Fâtih Câmii baş imamı müderris Mehmet Efendi ve mesnevîhân Selânikli Mehmet Es'ad Dede Efendi'nin derslerine devam ediyordu. Çok zekî idi, az zamanda Mehmet Efendi'den "Mesnevîhânlık" izni aldı; Mesnevî'nin verdiği mânevî zevk sebebiyle pek genç yaşta, 17 yaşında iken Yenikapu Mevlevîhânesi'ne gitti: Şeyh

TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ'NİN TEDSÎS-İ NA'T-İ ŞERÎF-İ NÂBÎ'Sİ VE TAHLÎLİ

Prof. Dr. H. İbrahim ŞENER
Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Tasdis-i Na't-i Sharif-i Nâbi and Its Analysis

This study is about "Na't-ı Sharif" that has been written by poet Nabi while he was going to hajj together Baltacı Mehmet Pasha and "Tasdis" that has been written by Tahir al-Mawlawi in addition to this Na't-ı Sharif. Both Na't-ı Sharifs were elaborated, information about their literary and technique features was given and both of them were explained and analyzed. So, both Na't-ı Sharifs were introduced to the environment of science and literature.

GİRİŞ

Urfalı Yusuf Nâbi (v.1124/1712)¹, 24 yaşında İstanbul'a gelmiş, Musahip Mustafa Paşa'ya intisap etmiş ve onun divân kâtibi olmuştur. Bu görevde iken, bir ara, aklına hacca gitmek gelmiş, bu arzusu yerine getirilmek üzere Râmî Mehmed Paşa ile birlikte yola çıkarlar. Nâbî, yolculuk sırasında, yazılış nedenini az sonra belirteceğimiz bir Na't yazar. Nâbî'nin yazdığı bu Na't², 5 beyit olup gazel tarzında yazılmıştır.

Nâbî'nin Na'tinin Yazılış Sebebi

Osmanlı Müellifleri'nde³ yer alan "Medîne-i Münevvere'de Ravza-i Mutahhara'ya ta'lik olunmak üzere yazdığı manzûme-i ra'nâdir" cümlesine bakı-

¹ Nâbî hakkında bkz. Ş. Sâmî, *Kâmûsu'l-A'lâm*, İstanbul 1316, VI, 4534; Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1333, III, 448; Kâdî-asker Sâlim Efendi, *Tezkire-i Sâlim*, Dersa'âdet 1315, s.628-30; İnehan-zâde Mehmet Nâil, *Tuhfe-i Nâil* (haz. C. Kurnaz, M. Tatçı), Ankara 2001, II, 1003; Abdülkâdir Karahan, *İslâm Ansklopedisi*, İstanbul 1964, IX, 3 (Nâbî mad); Mustafa Kutlu, *Nâbî Yûsuf, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul 1986, VI, 492 (Nâbî Yûsuf mad.); Abdülkâdir Karahan, *Nâbî*, Ankara 1987, s.23; Haluk İpekten ve ark., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara 1988, s.310.

² Bu na't için bkz. Emine Yeniterzi, *Türk Edebiyatında Na'tlar (Antoloji)*, Ankara 1993, s.40.

³ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1333, III, 448.

- Hüseyin Kâşım Efendi - 132
- Mehmed Akif Zeynep - 134-136
- Hoca Kâşım Efendi, 135
- Mehmed Vebbi Efendi, 137
- Ahmed Hamdi Aksakal, 138
- ✓ Tahirül mevkur, 139-140
- Saîd-i Nuri, 140-141
- Mehmed Nuri Ef - 141-142

- Molla Hatib Bîrdî - 113
- İmângaçe Esad Efendi - 113
- Abdüsselam Efendi Ulardevi, 112
- Ahmed Uluhtar Beyefendi 116
- Hasâriğâr 116-117
- Midhat Paşa 117-118
- Hacı Torun Efendi 118
- Hilisî Abdullah Sermet, 118
- Muallim Naci, 120-121
- Ahmed Cevdet Paşa, 122
- Süre Paşa - 122-123 -
- Hocağaçe Ahmed Hilmî, 124
- Bereketî İsmail Hakke 124-125
- Gâgî Ahmed Uluhtar Paşa 126
- Ahmed Hüsameddin, 127-128
- Bursalı Mehmed Dâhîr, 129
- Hüseyin Vassaf - 130-131
- Esad Ercübi - 131-132

SON DÖNEM OSMANLI TEFSİR TARİHİNDEN BAZI PORTRELER II

Dr. Mustafa ÖZEL*

(Some Figures of Quranic Commentary in The Late Ottoman Period)

In the XIX. century, in Ottoman State, by the effect of west, many developments and reforms were occurred in different fields. In education, new schools were opened, lecturers and scholars were appointed for every science. This was very important development in teaching Islamic sciences. Before, in a madrasa, a scholar was teaching every subject.

In this paper, it was tried to introduce the scholars which taught tafsir.

Anahtar Terimler
Osmanlı, Tefsir, Tarih

Bu çalışma, Osmanlı alimlerinin tefsir tarihine buldukları katkıları belirlemeye gayret ettiğimiz ilk araştırmanın¹ mütemmimi mahiyetindedir. Söz konusu makalede, ıslâh-ı medâris programıyla birlikte, düzenli ve sistenli olarak, tespit edebildiğimiz kadar, tefsir okutan hocaların biyografilerini ele almıştık. Bu yazıda ise, Osmanlı tarihinde önemli bir dönemin başlangıcı olarak kabul edilen 1839'daki Tanzimat Fermanı ile 1928'deki harf inkılabı

* Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı.

Son Dönem Osmanlı Tefsir Tarihinden Bazı Portreler (I), D.E.Ü.İlahiyat Fakültesi Dergisi'nde (XV Kış-İlkbahar 2002, 61-96) yayımlanmıştır.

nehir yayınları: 60
inceleme araştırma dizisi: 9

TAHİR'ÜL-MEVLEVİ HAYATI ve ESERLERİ

Tahirü'l-Mevlevî

Dr. A. Atillâ Şentürk

23 OCAK 1995

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Kütüphanesi	
Kayıt No. :	13961
Tasnif No. :	920 TAH

Nehir Yayınları

*Kapak, dizgi ve içdüzen Anajans'ta hazırlatıldı.
Kapak baskısı Orhan Ofset'te, baskı Umut
Matbaacılık ve cilt işleri ise İstanbul
Ciltevi'nde yaptırıldı.*

Nehir Yayınları

*Taşdirek Çeşme Sokak 9/5 Çemberlitaş-İstanbul
Tel: 518 04 21 - 518 41 35
Fax: 518 41 34*

© ATLAS & NEHİR İLETİŞİM A.Ş., İSTANBUL, 1991

Dopdolu bir ömür

HÜSEYİN YORULMAZ

2661 70143 60

Tahirî'l-Mevlevî

1877'de İstanbul'da doğdu. Annesi, Sultan Aziz'in cariyelerinden Emine Emsal Hanım, babası, Hademe-i Hassa başçavuşlarından Hacı Mustafa Saffet Bey. Babasının yakın ilgisiyle tahsil hayatına başlayan Mehmet Tahir sekiz-dokuz yaşlarında Kur'an'ı hatmettikten sonra *Ahmediye, Muhammediye, Envârü'l-âşîkîn, Battal Gazi Hikâyeleri* gibi Osmanlı kültür hayatının temel taşlarını oluşturan kitaplarla dolu, bir ortamda hayatla tanıştı. Gülhane Rüşd-i askerî'sine, ardından Menşe-i Küttâb-ı Askerî'ye girdi. Bâb-ı Seraskerî'de ilk memuriyetine başladı. Mesnevihan Mehmed Esad Dede'nin derslerine devam ederek ondan icazet aldı. Bu arada Farsça ve arapça öğrendi. Henüz on altı yaşlarındayken Hafız Divanı'ndan gazeller tercüme etmeye başladı. Celâleddin Dede Efendi'ye intisapla mevlevîliğe girdi ve kısa sürede çok yol katetti. Devrinin en iyi semazenleri arasında yer aldı. Yenikapı Mevlevihanesi'nde 1001 günlük çilesini doldurduktan sonra Konya'ya Mevlânâ'yı ziyarete gitti. Dönüşte Bayezit'te bir sahaf dükkanı açarak "bazı Mevlevî büyüklerinin unutulmuş eserlerini yeniden meydana çıkarmak için" neşriyata başladı. Amacı doğrultusunda birçok kitap bastırıldı. 1899'da *Resimli Gazete*'yi çıkarırken sonuç alamadığı girişimi ümidini kırmadı; daha sonra dönemi için çok önemli fonksiyonlar yerine getiren bir takım gazete ve dergilere imzasını attı: *Malûmat, Rehber-i Vatan, Nekregû, Pişekâr, Beyânü'l-Hak, Sıratı-müstakim, Mahfil, İslâm Yolu* vs. Bu uğurda akıllamaz zorluklarla karşılaştı. Cumhuriyetten sonra bazı nezaretlerde kâtip olarak çalıştı. Burhan-ı Terakkî, Rehnümâ-yı Füyûzât, Dartışşafakatü'l-İslâmiye, Darülhilâfeti'l-âliye, Medresetü'l-kuzât gibi mekteplerde Farsça, edebiyat ve İslâm tarihi okuttu. Teâli-i İslâm Cemiyeti'ne üye oldu. Fatih camii mesnevihanlığını üstlendi. İskilipli Atf Hoca'nın *Frenk Mukallitliği* adlı risalesinin dağıtılmasına yardım ettiğinden dolayı inkılâp aleyhtarlığı ile suçlandı, İstiklâl Mahkemesi'nde yargılandı. Bera at ederek çeşitli okullarda yer yer aksayan öğretmenliğini sürdürdü ve kütüphanelerde görev aldı. 1951'de öldü ve Yenikapı Mevlevihanesi'nin "Hâmûşân" mezarlığında annesinin yanına defnedildi. Dr. Atilla Şentürk'ün mezuniyet tezi olarak hazırladığı, *Tahirî'l-Mevlevî-Hayatı ve Eserleri* isimli Nehir Yayınları arasından geçen aylarda çıkan küçük hacimli kitaptan bir Mevlevî büyüğünün hayatını kısa olarak böylece özetleyebiliriz. Tarihten edebiyata büyüklü küçüklü doksanın üzerinde eser kaleme alan Tahirî'l-Mevlevî sadece tahrirleri ile değil, aksiyon ve mücadele adamı olarak da gerçekten dopdolu bir hayat yaşamıştır.

Tahirî'l-Mevlevî

Daha önce Kemal Edip Kürkçüoğlu'nun, üstadın *Edebiyat lügati* (İst. 1973) isimli eserinin ilk sayfalarına yazdığı bir önsözde eserlerinin altmış civarında olduğu belirtiliyor ve listesi veriliyordu. Şentürk müellifin bütün çalışmalarını taradığı için bu sayı doksanı aşiyor. Ve konularıyla birlikte eserlerinin listesi de tek tek veriliyor. Ayrıca Şentürk, Tahirî'l-Mevlevî'nin biyografisini anlatırken hiçbir ayrıntıyı gözardı etmemiş, ulaşılabildiği kadar kolay olmayan kaynakları titizlikle tarayarak belirtmeye çalışmıştır. Tahirî'l-Mevlevî, İbnül-Emin, Ali Nihat Tarlan gibi zirve isimler ortaya koydukları eserlerle aşağı yukarı aynı ekolün içerisinde birbirine paralel çizgide dururlar. Bu kişiler Osmanlı'nın yıkılmaya yüz tuttuğu ve nihayet yıkıldığı bir dönemde dünyaya gelip Cumhuriyeti ve sonrasını yaşamış kişilerdir. Eşi görülmemiş bir mirasın kadirbilmez ellerde nasıl çarçur edildiğini, yağmalandığını bizzat gözleriyle görmüş ve yaşamışlardır. Söz konusu mirasın kadriyi en iyi bilenler olarak. Ve hayatlarını, yangından mal kaçırıcısına değil, gerçekten yangından mal kaçırarak bu mirasın kurtarılması ve ortaya çıkarılması için harcamışlardır. Bugün biz, kendi kültürümüzün orijinal bir takım kaynaklarına (bilhassa edebiyat) doğrudan doğruya ulaşabiliyorsak, bu, zincirin halkalarının birbirine ulanmasında emeği geçen isimler sayesinde oldu.

İlim ve irfan havası içinde ömür sürmüş, kendini ilme vermiş, sayılı zatlara hemhal

olmuş bir insan olan Tahirî'l-Mevlevî, dostu Mehmet Akif gibi içbungunluğu ile dolu adeta bir gurbet hayatı yaşamıştır. Gerçi Akif gibi yurt dışına (onlar için elden çıkmasına rağmen Mısır gibi yerler belki daha yurt içiydi) çıkmamıştır ama, şu iki beytinin Safahat'ın gurbet tasviri ile dolu beyitlerinden geri kalır tarafı yoktur:

*Vatan mı bilmiyorum diyâr-ı gurbet mi
Serinde memleketin başka bir hevâ duyarım
Gözümde oldu benim kâinât bigâne
Bakıp bakıp da ona meyl-i inzivâ duyarım* (s. 47)

Bunlar, çevresinde ne olup bittiğinin farkında olan ve aynı zamanda sanatkâr bir kişinin kendi öz yurdunda nasıl gurbet hayatı yaşadığını gösteren bir tablodur. O yıllarda (Cumhuriyet sonrası yıllar) birbirini takip eden inkılâplar neticesinde teşekkül eden yeni hayat düzeni de Tahirî'l-Mevlevî için bir yıkım olmuştu (s. 47). İskilipli Atf Hoca gibi İstiklâl Mahkemesi'nde yargılandıktan sonra şehid edilen nice sessiz kahramanların akıbetinden sonra Tahirî'l-Mevlevî'nin eski aksiyoner yönünü frenleyerek içe dönük çalışmalarında bulunduğu söylenebilir. Biyografisinden de bu sonucu elde edebiliriz. Çalışmalarını öğretmenliğinin yanında bilhassa şiir, tezkire, mevlevilik, Arapça ve Farsçadan tercüme yapılarak edebiyat alanında yoğunlaştırmasından da bu neticeyi çıkarabiliriz. Şunu da belirtelim ki bu tesbit, onun kendi kabuğuna çekildiği ve bir köşesinde kozasını örerek ömür tükettiği mânâsına alınmamalıdır.

Bu yazıyı, Nefî'nin Hotin Kasidesi'nin şerhini de yapan Tahirî'l-Mevlevî'nin Türk edebiyatının bu en büyük hiciv şairinin bir kıtasına yazdığı nazireyi belirterek bitirelim:

Şair Nefî'nin heccavlığına kızarak ona "kelb" diyen zamanın meşhur simalarından Tahir Efendi hakkında, Nefî'nin söylediği ünlü:

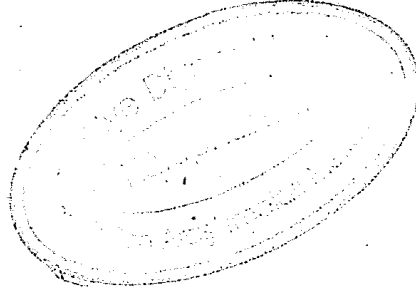
*Tahir Efendi bana kelb demiş
İltifatı bu sözde zâhirdir
Malikî mezhebim benim zira
İtikadımca kelb Tâhirdir.*

kitasına karşı, üç asır sonra Tahirî'l-Mevlevî (bütün Tahirîler adına) Nefî'ye şöyle cevap vermiştir:

*Zehr-i hicvi cihâna neşredenin
Dili bî-şek zebân-ı ef'îdir
Tâhir olmaz köpek, fakat beşere
Nefî vardır, o halde Nefî'dir (2).*

(Hiciv zehrini cihana yayan kimsenin dili engerek yılanının dili gibi zehirlidir. Köpek temiz (tahir) değildir, fakat insana faydası vardır, o halde faydalıdır "nefî'dir").

10 MART 2002

Ankara Üniversitesi İLÂHİYAT FAKÜLTESİ

Dergisi, cilt: XXXIX, Ankara

1999, s. 581-597.

D.001

TAHİRÜ'L-MEVLEVÎ'NİN "HALLÂC-I MANSÛR'A DÂİR" RİSALESİ

Zülfikar GÜNGÖR*

Hâllac-ı Mansûr, İslam Tasavvuf Tarihi'nin en meşhur ve etkisi en yaygın olan simalarından biridir. Bilindiği gibi o, mutasavvıflarca bir şatahat¹ mahsülü kabul edilen "Ene'l-Hak" sözünü söylediği gerekçesiyle öldürülmüştür.

Yaşadığı dönem mutasavvıfları üzerinde etkisi olmakla birlikte; onun asıl tesiri, ölümü sonrası belirginleşmeye başlamış ve halen de çok değişik coğrafyalarda yaşayan insanlar üzerinde görülmeye devam etmektedir². Fikirlerini savunanlar tarafından, uydurma bir tarikat silsilesi ile ona izafeten Hallâciyye³ adıyla bir tarikatın kurulmuş olması, kanaatimizce bu mutasavvıfın tasavvuf tarihimizde önemli bir yer edindiğinin açık göstergesidir.

Hallâc-ı Mansûr, Türk Edebiyatı'nda da etkisi çok olan bir mutasavvıftır. Gerek halk, gerekse divan şairlerimizin birçoğu onun fikirlerini savunmuş ve şiirlerinde onunla ilgili kavramlara yer vermiştir. Hatta bazı şairlerimiz onun hayatını ve fikirlerini işleyen manzumeler nazmetmişler ve böylece edebiyatımızda "Mansûr-nâme" adı verilen bir tür doğmuştur. Bu türe ait bir eseri yayımlayan Mustafa Tatçı konuyla ilgili şu bilgileri vermektedir:

* Türk-İslam edebiyatı Araştırma Görevlisi.

1. Şatah: Arapça, hareket, kıpırdama vs. gibi anlamları olan bir kelime. Konuşmada şatah, konuşurken ölçüyü kaçırmayı ifade eder. Aşırı tecelli ve feyz gelen velilerden, bir takım şeriata uymaz gibi görünen sözler zuhur eder. Dıştan bakınca, bu sözlerin hiçbir manası yokmuş gibi görülür. Ancak, sâfinin ruhânî yükselişte ulaştığı farklı varlık alanı açısından, o sözler ele alınca, anlaşılabilirlik durumu ortadan kalkar. Kanaatimizce, bir insan olan Hallâc'ın "Ene'l-Hak" sözünden önce, kuru bir ağaç kökünün "İnnî ena'llah" (Ben Allah'ım) diye (Kasas/30) dile gelip, insan gibi konuşup seslenmesini anlamaya çalışmak gerek... Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ankara 1977, 660.
2. Hallâc-ı Mansûr'un değişik kültür ve inanç mensupları üzerindeki etkileri için bkz. Yaşar Nuri Öztürk, *Hallâc-ı Mansûr ve Eseri Kitabü't-Tavâsin*, İstanbul 1976, 48-54 Süleyman Uludağ, "Hallâc-ı Mansûr", *TDVİA*, XV, 380-381 ve Ethem Cebecioğlu, "Hallâc-ı Mansûr", *AÜİFD*, XXX, 342-343.
3. Ethem Cebecioğlu, age, 321.

YENİKAPI MEVLEVİHANESİNİN ENSON MESNEVİHANI TAHIRÜ'L-MEVLEVİ

Şefik CAN

Tahirü'l-Mevlevî (Tahir Olgun) hazretleri 1877 (5 Ramazan 1294) senesinde İstanbul'da doğmuştur; (20 Haziran 1951) de yine İstanbul'da hayata gözlerini kapamıştır. Babası Sultan Abdülmecit'in yazı hocası Mevlevî Tahir efendinin oğlu Saray Başçavuşlarından Hacı Mustafa Safvet Efendi, annesi de Nazıma Sultan'a dadılık yapan "Emine Emsal" hanım idi. Dedesinin Meşhur Hattatlardan Mevlevî Hacı Tahir Efendi oluşu, babasının ve annesinin saray terbiyesi almış olmasından ötürü Tahirü'l-Mevlevî hazretleri, tam bir İstanbul efendisi, kibar, terbiyeli, nezih, mükemmel bir insandı.

İlk tahsilini, Taşkasap'ta (Hekimbaşı Ömer efendi) okulunda yaptıktan sonra, bugün Gülhane Parkının kapısının tam karşısında bulunan ve halen Devlet Güvenlik Mahkemesi olarak kullanılan, Gülhane askeri Rüştiyesinde tahsiline devam etti. Daha sonra Askeri katipler mektebinde okudu. 1892'de 15 yaşında iken Bolu Seraskeri Piyade dairesinde vazife aldı. Kendisinde ilme karşı büyük bir aşk vardı; hem askeri dairede katiplik yapıyor, hemde Fatih Camii baş imamı Müderris Mehmet Efendi ve Mesnevî han Selanikli Mehmet Esat Dede Efendinin derslerine devam ediyordu. Çok zeki idi, az zamanda Mehmed Efendi'den "Mesnevî Hanlık izni aldı. Mesnevînin verdiği manevi zevk sebebiyle pek genç yaşta, 17 yaşında iken Yenikapı Mevlevihanesine gitti : Şeyh Celalettin Dede Efendiye intisab etti. Şeyh Celalettin Dede tam mansıyle şeriat ve tarikata bağlı ilme ve bilhassa Musikiye aşık mubarek bir zat idi. İbnül Emin Mahmut Kemal Beyin yazdığına göre Şeyh Celalettin Efendi 1908'de vefat ettiği zaman naaşı yıkanırken rahmetlinin, düğah makamından pek nefis bir surette bestelemiş olduğu ayin-i şerif okunuyordu. Bu ayin orada hazır bulunanları ağlatmıştır.

17 yaşında Mevlevî olan (Tahirü'l-Mevlevî) gerek babasının, gerek Dedesinin hacı olmaları ve intisap ettiği şeyhin de tam Muhammedi yolda oluşu onu 18 yaşında hac yollarına düşürdü, Mesnevîhan Esat Dede Efendi ile beraber hicaza gitti ve Hacı oldu, Fakat hiç bir zaman kendisine Hacı Tahir Efendi dedirmedi, o gösterişten uzak gönül hacısı olarak kaldı da Hacılıkla değil, Mevlevilikle öğündü.

Hac dönüşü Mevlevihanedeki hücreinde oturup çalışmaktan, didinmekten karnını doyurmayı düşünmedi Vakıf lokmasına göz dikmeyi hoş görmediğinden, geçimini sağlamak için Beyazıtta bir kitapçı dükkanı açtı, Bazı kitaplar bastırıldı, sonra kitap dükkanını Bab-ı Ali caddesine taşıdı, Hz. Mevlana'ya ait övgü şiirlerini ihtiva eden (Medayih-i Hazreti Mevlana) adlı kitabı forma forma bastırmağa başladı, O sırada (Resimli Gazete) yi de çıkarmağa karar verdi. Çıkardığı ilk nüshanın kapağına, bir Mevlana sikkesi resmi koymuştu. Gazetenin çıkması hemen yasaklandı. Çünkü Mevlevî olana Veliyyiaht Sultan Reşat Efendi namına gazetenin propaganda yapacağı saraya jurnal edilmişti.

(Tahirü'l-Mevlevî) bu hal ile kitapçılığa devam edemeyeceğini anladı. Annesi Nazıma Sultan'ın dadısı olduğundan kendisine Sarayda Vekilharçlık vazifesi verildi ise de, hazret bu vazifeye de bağlanmadı. Madenler ve Ziraat Bakanlığında açılan imtihanda muvaffak oldu ve katip olarak Defter-i Kebir kalemünde çalışmaya başladı. Sonra baş katip oldu.

1901'de öğretmenliğe geçti. Çeşitli okullarda Farsça ve İslâm tarihi hocalığı yaptı. Sonra Darüşşafaka da Türkçe ve Kuleli Askeri Lisesinde Edebiyat öğretmenliği yaptı. Yaş haddinden ayrılmaya kadar öğretmenlik vazifesine devam etti. Son memuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Kütüphaneler Müdürlüğü tasnif komisyonu azalığı idi. Vefat tarihi olan 1951 senesine kadar bu vazifeye devam etti.

20 ARALIK 1996

Selçuk Üniversitesi

Türkiyat Araştırmaları Dergisi, yıl:2/sayı:2

Mayıs-1996, s. 97-101.

population. In 1642 there were 85 Christian households liable to pay the *djizye* (BBA. Mal. Müd. 1000, 252), in 1646 69 households (Mal. Müd. 1000, p. 5), but in 1688-9 only 27 households (Sofia, Nat. Libr. F. 195/2), on top of which an unknown number of families must be counted who were too poor to pay, or otherwise exempted. An official Ottoman list of *kāzān*s of the European provinces of the empire, dating from 1670, mentions Olendirek in the eleventh of the 12 ranks of *kāzān*s, a pointer to the relative unimportance of the place (M. Kemal Özergin, *Rzneli kadüklerinden 1078 düzenlemesi*, in *Ord. Prof. İsmail Uzunçarşılı'ya armağan*, Ankara 1976, 276). Ewliyā Celebi, who in 1081/1669-70, on his way from Salona to Karpenisi (Krenbesh), must have passed through Olendirek, does not mention it, as his travel notes of this section were apparently in disorder.

In 1805 the French traveller François Pouqueville describes Olendirek as a *bourg* of 180 families, Greeks and Turks all speaking the same language because the Muslims were "des apostats indigènes" (*Voyage de la Grèce*, iv, Paris 1826, 56-7). It was still the centre of a *kāzān*, having 42 villages. The Greek bishop and the Christian notables were residing in the nearby village of Klima.

In 1825, during the Greek War of Independence, the town was the centre of an Ottoman military district under 'Abbās Paşa Dibra. In 1827 the Ottomans, the military and the civilians were driven out of town and district forever. Information on the modest Islamic spiritual life, or on Muslim building activity, seems to be non-existent, but the *Cevdet Evkaf Tasnifi* in the BBA may yield some names of mosques, schools or *tekkes*.

Throughout its history Lidoriki-Olendirek has remained very small. Bommeljé and Doorn thought that 1500-1600 inhabitants were the maximum in all times. In 1928, a peak of 1537 inhabitants was reached. During the Second World War, the town and the villages around it were destroyed by the Wehrmacht. In 1961 the town again had 1338 inhabitants, or just as many as in the Süleymānic age.

Bibliography: J. Koder and F. Hild, *Tabula Imperii Byzantini*, Vienna 1976, 205; *Megali Elleniki Enkyklopedeia*, xvi, 101-2; S. Bommeljé and P.K. Doorn, *Aetolia and the Aetolians, towards the interdisciplinary study of a Greek region*, Utrecht 1987, with exhaustive bibliography. The Ottoman sources mentioned in the text are unpublished.

(M. KIEL)

OLGHUN, MEHMED TĀHIR (Tahir Olgun, Tāhir-ül Mevlevî), Turkish writer and literary critic, born in Istanbul on 13 September 1877, died in 1951. He graduated from the Gülkhāne Rüşdiyye-i 'Askeriyyesi (military high school) and *Menshe'*-i küttāb-i 'askeriyye. While working as a secretary at the War Ministry, he attended the Fātiḥ Mosque *medrese* and received his *idjāzet-nāme* from Methnewikhwān Selānikli Mehmed Es'ad Dede Efendi, whence his name Tāhir-ül Mevlevî. After 1903 he taught Persian, the history of Islam, history and literature in many schools, including the Dār üşh-shafāka high school and the Kuleli military high school. During his later years he worked in the cataloguing committees of the Istanbul libraries. He is known for his work on the leading figures of Islamic religion and on the history of Turkish literature.

Bibliography: 1. Selected works. *Mir'at-i Ḥadret-i Maulānā*, 1898; *Nazim we eshkāl-i nazim*, 1913; *Manzum bir muhtıra* (Tanzimat öncesi edebiyat özeti), 1931; *Edebiyat lügati*, 1936; *Fuzuli'ye dair*, 1936; *Şair Nev'î ve Suriye kasidesi*, 1937; *Baki'ye*

dair, 1937; *Müslümanlıkta ibadet tarihi*, 1946; *Germiyanlı Şeyhi ve Harnâme'si*, 1949.

2. Studies. İbnülemin M.K. İnal, *Son asır Türk şairleri*, Istanbul 1970; K.E. Kürkcüoğlu, *Tahir-ül Mevlevî: Edebiyat lügati*, Istanbul 1973; S.K. Karalioğlu, *Türk edebiyatı tarihi*, Istanbul 1986.

(ÇİĞDEM BALIM)

'OMAR KHAYYĀM [see 'UMAR-I KHAYYĀM].

OMDURMAN (UMM DURMĀN), a town on the west bank of the Nile at the confluence of the Blue and White Niles (lat. 15°38' N., long. 32°30' E.), now linked with Khartoum (AL-KHURTŪM [q.v.]) and Khartoum North as the principal conurbation of the Republic of the Sudan. The etymology of the name is unknown, although several fanciful explanations have been given.

Omdurman is first mentioned as the village of a holy man, Ḥamad b. Muḥammad al-Maḥyakhī, known as Wad (i.e. Walad) Umm Maryūm (1055-1142/1645-6 to 1729-30) (see Ibn Dayf Allāh, *Kitāb al-Tabakāt*, ed. Yūsuf Faḍl Ḥasan, Khartoum 1974, 174-82; cf. H.A. MacMichael, *History of the Arabs in the Sudan*, Cambridge 1922, ii, 242, no. 124). A Nile-crossing from Omdurman to the Djazira, i.e. the peninsula between the Blue and White Niles, was used by the invading Turco-Egyptian army under Ismā'īl Paşa in 1821. A fort, constructed to guard the western approaches to the capital, Khartoum, was surrendered to the forces of the Mahdī Muḥammad Aḥmad b. 'Abd Allāh [see AL-MAHDĪYYA] on 5 January 1885, and Khartoum itself fell three weeks later.

The Mahdī, now the victorious head of a Sudanese Muslim state, transferred the capital to Omdurman, where he died on 22 June 1885 and was buried. Under his successor, the Khalifa 'Abd Allāh b. Muḥammad al-Ta'ā'ishī [q.v.], the early settlement grew into a town. Like the Mahdī's earlier seats during the revolutionary war, it was officially styled *Buk'at al-Mahdī*, and the Mahdī's tomb (*kubbat al-Mahdī*) was a place of pilgrimage in lieu of the *ḥadīdī* to Mecca. Beside the tomb (now restored) are the Khalifa's house (now a museum) containing a labyrinth of rooms, and to the west the great walled space which formed the mosque. Other official buildings were the arsenal-storehouse (*bayt al-amāna*, now a football stadium), the treasury (*bayt al-māl*), and the prison (*al-sāyir*, from the name of the gaoler). A great wall protected the inner city. From this central area ran three main roads: one southwards to the former Fort Omdurman (*al-kāra*), garrisoned by the Khalifa's black troops (*djihādīyya*); one westwards to the parade-ground at the desert-fringe; and the ominously-named *darb al-ṣhuḥadā'* (the martyrs' road) northwards to the assembly-point for expeditions to Egypt. Around these roads, the greater part of Omdurman consisted of an unplanned huddle of dwellings, ranging from brick houses to straw huts, sprawling along the Nile bank for about 9 km/6 miles. Its depth of about 1½ km/a mile was limited by the distance to which river-water could conveniently be carried. For a detailed plan of Mahdist Omdurman, see R.C. Slatin, *Fire and sword in the Sudan*, London 1896 and later edns. The population of the town was greatly increased in 1888-9, when the Khalifa more or less forcibly brought his tribesmen, the Ta'ā'ishā, and other Baqqāra [q.v.] from Dār Fūr [q.v.] to Omdurman, where they formed a privileged élite, oppressive to, and highly unpopular with, the more sophisticated riverain sedentaries (*awlād al-balad*). Like other migrations to the presence of the living or dead Mahdī, this movement was designated *hidjra*. Accounts of life in

Tahir-ül Mevlevî

- Subkî, Tâcuddin, Ebû Nasr Abdülvehhab b. Ali, *Tabakâtu's-Şâfiyyeti'l-Kübrâ*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, trz.
- es-Suyutî, Celâleddin Abdurrahman b. Ebî Bekir, *Tedribu'r-Râvi fi Şerhi Takribi'n-Nevevi*, thk. Ahmed Ömer Haşim, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1985, (I-II).
- eş-Şâfi, Muhammed b. İdris, *Kitâbu'l-Ümm*, Dâru'l-Mâ'rife, Beyrut, 1973, (I-VIII).
- eş-Şeâr, Mervan Muhammed, *Sünenü'l-Evzâi*, Dâru'n-Nefâis, Beyrut, 1993.
- Tahhan, Muhammed, *Teysiru Mustalahi'l-Hadis*, Der Saâdet, İstanbul, 1985.
- Uğur, Mücteba, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, T.D.V.Yay., Ankara, 1992.
- Umerî, Ekrem Ziya, *Buhûs fi Târihi's-Sünneti'l-Müşerrefeti*, Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, Medine, 1984.
- Ünal, Yavuz, *Hadisin Doğuş ve Gelişim Tarihine Yeniden Bakış*, Etüt Yay., Samsun, 2001.
- Yücel, Ahmet, *Hadis İstilahlarının Doğuşu ve Gelişimi, Hicri İlk Üç Asır*, M.Ü.İ.F.V.Yay., İstanbul, 1996.
- ez-Zehabî, Ebu Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnâvud-Ali Ebû Zeyd, Beyrut, 1992, (XXV).
- , *el-Mükizât fi İlmi Mustalahi'l-Hadis*, thk. Abdülfettah Ebu Gudde, Mektebetü'l-Matbââtü'l-İslâmiyye, Beyrut, 1991.
- , *Tezkiretül-Huffâz*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, trz. (I-IV).

- Tahirü'l-Mevlevî

8 Eylül 2010

SON MESNEVİHÂNLARDAN TAHİRÜ'L-MEVLEVİ VE MEVLEVİLİK HAKKINDAKİ BAZI GÖRÜŞLERİ

Zülfikar GÜNGÖR*

ÖZET

Son Mesnevîhânlardan Tahirü'l-Mevlevî ve Mevlevîlik hakkındaki bazı görüşleri Bu makalede son dönem Mesnevîhânlardan Tahirü'l-Mevlevî'nin, mensubu olduğu Mevlevîlik hakkındaki bazı görüşleri tesbit edilmeye ve değerlendirilmeye çalışılmıştır. Mevlevîlik, kuruluşundan bu yana yaklaşık yedi asır geçtiği hâlde, ülkemizde ve dünyada etkisini devam ettiren önemli bir tasavvuf okuludur. Mevlevîlik'in ve kurucusu olan Mevlânâ'nın doğru anlaşılması için beslendikleri kaynakların gözardı edilmemesi gerekir. Bu makalenin bu yolda bir katkı sağlayacağını umut etmekteyiz.

Anahtar kelimeler: Tahirü'l-Mevlevî, Mevlevîlik, Mevlânâ, Mesnevî-i Şerif

ABSTRACT

Tahir al-Mawlawi of the Last Mathnawi-Reciters and Some of His Views on Mawlawiyya

This article ascertains and appraises some views of Tahir al-Mawlawi, who is one of the *mathnawihans* (Masnawi-reciter) of recent times, on Mawlawiyya order to which he belonged. Mawlawiyya is a significant sufi order that continues its influence both at home and abroad despite the long period of some seven centuries that has passed since its foundation. In order to understand correctly the Mawlawiyya and Mawlana, founder of the order, it is important not to overlook the sources that they fed upon. It is hoped that this study will make a contribution in this respect.

Key words: Tahir al-Mawlawi, Mawlawiyya, Mawlana, Mathnawi

Giriş

Ölümünün üzerinden 732 yıl geçmiş olmasına rağmen dünyanın insanlar üzerinde etkisi devam eden en etkin şahsiyetlerinden birisi olan Mevlânâ Celâleddîn-i Rumî (ö.1273)'nin adına nispet edilen Mevlevîlik tarikatı ve ona ait figürler günümüz insanı için önemini korumaya devam etmektedir. Mevlânâ ve Mevlevîlik hakkında yapılan birtakım değerlendirmeler ise kanaatimizce gerçeklere aykırıdır. Bu sebeple bu tasavvuf okulunda önemli bir yer edinmiş ve çalışmalarlarıyla, hâliyle bu mektebi temsil edebilecek kişilerin verdikleri bilgiler sağlıklı değerlendirmeler

* Yard. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Türk-İslâm Edebiyatı Anabilim Dalı, zgungor62@hotmail.com